

LAUDÁCIÓ KECSKEMÉTI GÁBOR RENDES AKADÉMIAI TAGGÁ VÁLASZTÁSA ALKALMÁBÓL

A levelező taggá választása előtti évben Kecskeméti Gábor egy olyan tanulmányban vette számba a régi magyar irodalom kutathatóságának kérdéseit, amely bár nem tematizálta, de valójában terméketlennek ítélte annak hagyományos dilemmáját, vajon nyelvészeti vagy irodalomtörténeti szempontok szerint ajánlatos közelíteni ehhez a már nyelvileg is nagy távolságba került világhoz. A dilemma metafizikai természete nyilvánvaló ugyan, de a maga történetiességében sem tette lehetetlenné egy másfajta eljárás módjaitól való elzárkózást. Amikor Kecskeméti a régi magyar irodalom kutatásának bizonyosfajta reflektálatlanságára figyelmeztetett, nem ilyen vagy olyan elméletek uralma alatt szerette volna látni saját szakterületét, hanem egy valós, önmagát is gátló helyzet jellemzőiből kiindulva próbálta meg fölmérni a továbblépés lehetőségeit. Az elégtelen reflektáltság legfőbb tünetének, ha jól értem, azt látta, hogy ennek következtében – ne itt döntsük el, hogy joggal-e vagy nem, de – a régi magyar irodalom kutatásában a művelődés-, filozófia- és esztétikától a vallás-, egyház- és liturgiátörténeten át a mentalitás-, könyvtár-, sőt kegyességtörténeti vizsgálódásokig úgyszólván minden irodalomtörténetként figurálhat. (És akkor ott még föl sem figyelt az irodalom ún. politikai gazdaságtanára, amely – számos más újabb ágazat mellett – ma már olykor úgy tekint az irodalom nyelvészeti kutatására, mint meghaladott poétikai „akrobatikára”). A más szakterületeken való ilyen – nem is mindig meggondolt – irodalmi vendégjátékoknak azután olyan szakmán túli következményei is vannak, amelyek inkább rombolják, mintsem erősítik a mi tudományunk tekintélyét.

A szövegforrások, illetve a szövegek tartalmi jegyeinek analízise közé szorult kutatásokkal szemközt Kecskeméti 2015-ben nem valami varázsszert ajánlott, hanem a régi magyar irodalom szellemének és praxisának megfeleltethető, sőt, abból kifejlő irodalom-koncepció kidolgozására tett javaslatot, amely a maga történeti és textuális rugalmasságán keresztül volna megfeleltethető a régiség irodalmi valóságának. Ám még mielőtt mindez a Meillassoux-féle korrelacionalizmus vádjával volna illethető, idézzük magát az értekezőt: „Az így előálló irodalomszemléleti rend valóban immanens irodalomtudományi eljárás, amennyiben nem az emberi létezés bármely más külsődleges megnyilatkozása vagy létezés, intellektuális érdeklődése vagy emocionális jelensége áll a centrumában, hanem magának az irodalomnak a létezése, a sajátosságai és a működése. Egy olyan textuális kifejezési formáé, amely a maga kiérlelt metarendszereivel kontinuitást tud teremteni a *litterae* diszciplinárisan tagolt műfaji rendjében is és az e regiszter bármely szövegével egy-egy konkrét létezési helyzetben találkozó egyének alkotási és befogadási mintázatai között is.” (*A régiséget értelmező irodalomtörténeti gyakorlat reflektált és reflektálatlan szemléleti alapjairól*, ItK 2015).

Aki figyelmesen követte a szerző tagválasztás utáni pályáját, pontosan érzékelhette, hogy saját vizsgálódásaiban az esettanulmányoktól az átfogóbb tárgyú írásaiig következetesen igyekezett érvényt szerezni ennek a komplex kutatási programnak. Érdekes azonban már itt megjegyezni, hogy miközben Kecskeméti ennek az irodalomtudományi immanenciának a jegyében olyan szemléleti és módszertani rendet követ, amely magának a diszciplínának az alakulástörténetéből fejlik ki, a szélesebb szakmai környezetben nagy számban érvényesülnek irodalmon túli döntésekből adódó diszkurzív stratégiák. Mert az a környezet, amelyben Kecskeméti egy nagy létszámú intézet vezetőjeként a magyar irodalomtörténet új szintézisének is felelőse, enyhén szólva is megosztottnak látszik integratív és decentrált, releváns és perifériális, autonóm és heteronóm, esszenciális és laterális, nagy és kicsi dolgában. Annak számos szimptomájától övezve, hogy míg számos kívülről jött program az irodalomértelmezésben úgy szorgalmazza a kicsi, a jelentéktelen, a sokféle és a kontingens kultuszát, hogy – mint Moretti emlékeztetett rá – „mi, irodalomtörténészek nem is tudjuk igazán, hogyan gondolkodjunk a gyakori, a kicsi és a lassú felől” (Franco Moretti: *Distant Reading*, 2013).

Ebben a nagyon megváltozott környezetben különös élességgel és komoly szakmai várakozásoktól övezve jelentkezik a kérdés: milyen irányba vihető vagy terelhető egy olyan sokszerzős vállalkozás, amely a magyar irodalom új történeti szintézisét ígérve indul az útjára. Ezért is van kitüntetett jelentősége annak, miként gondolkodik a mű főszerkesztője az irodalom történeti elbeszélhetősége vagy a korszakok poétikai arculatának értelmezhetősége felől.

A 2016 óta publikált jelentősebb tanulmányai (a reneszánsz- és barokk-kutatás alakulásától a magyarországi ráimizmus sajtószerűségein és a kritikai kiadások világában végmenő változásokon át az irodalomtudományi történetmondás kérdéseig) közül, innen tekintve, átfogó érvénye és kivételes részletgazdagsága okán külön is kiemelkedik a barokk korszakáról írott terjedelmes szövege. Amiért a többi szöveg fölötti mennyiségi szemle helyett itt erre az írására igyekszem irányítani a figyelmet, annak elsősorban abban van a magyarázata, hogy a közvetlen barokk-kutatásbeli jelentőségén túl irodalomtudományunk nézetének egésze felől is komoly relevanciája lehet a benne levont következtetéseknek. Azzal szemközt ugyanis, hogy az utóbbi időben nem különösebben kezdeményező korszakkutatást is elérte az „elméletek utáni korszak” mikrológia-kultusza s lassan „levéltárosok léptek a humanisták örökébe” (Sloterdijk), valós dilemmává lett egy-egy korszak átfogó és jellemző arculatának feltárhatósága.

Az ugyan nem Kecskeméti felismerése, hogy a *fikció, innováció és eredetiség* hármasságában megalapozott újkori, nyelvi-poétikai irodalomfogalom kialakulásának rendje elsősorban a maga retorikatörténeti előzményei felől látszik felderíthetőnek, az a belátás viszont nálunk alapvetően az ő kutatásainak köszönhető, hogy az újkori irodalomfogalom felé vezető utak feltérképezhetőségének csupán egyik feltétele a teológiai és művészi aspektusokat összehangolni képes egyházi ékesszólás 16-18.

századi örökségének újraértékelése. Mert ez utóbbi elvezethet ugyan annak felismeréséhez, hogy amiként „a homiletika elveszíti (...) a teoretikus eredetiségét és elevenségét, s a 18. század végére háttérbe szorul a racionális diskurzus és a reflexív tudatosság kogníció-modelljével szemben, nem más, mint maga a poétika mozdul el a korábban a homiletika által elfoglalt teoretikus és stilisztikai alapelvek felé, az esztétika egész tudománya kezd el felépülni a nem fogalmilag megítélő lélekrészeknek juttatott szerep kidolgozásával, s mindebből a szentimentális, a romantikus és a posztromantikus szépirodalom erős élmény-, affektivitás- és katarzis-elvűsége következik” (Kecskeméti Gábor: *A barokk korszakfogalom a retorikatörténeti kutatások kiteljesedése után*, 2021). Debora K. Shuger nyomán Kecskeméti itt azzal tér onnan elágazó saját utakra, hogy nagyszabású, széles mezőnyre kiterjesztett kísérletet tesz egy olyan korszakkutatási stratégia megalkotására, amely képes kilépni az irodalmat integráló esztétörténeti, illetve a tisztán stílus kutatási hagyományok szorításából. Itt Kecskeméti arra tesz (távolról némileg Blumenbergre emlékeztető) javaslatot, hogy – mint például a barokk esetében is, ahol Pázmány szövegei éppen, hogy nem bővelkednek a hagyományosan barokkosnak tekintett stílusjegyekben – az irodalom nyelvi, poétikai és stilisztikai viselkedését koordináló új kommunikációs elveinek megszilárdulását tekintsük egy-egy nagy korszak ismérvének. „Mint hogy a javasolt barokk-fogalom nem a stilisztika, hanem a kommunikáció egyéb területei felől közelíti meg az e kommunikációs rendbe való besorolhatóság feltételeit, a barokk szót pedig csak korszakjelzőként és e kommunikációs tér differentia specificájaként tartja meg, e használati módjában a szó már természetesen nem előfeltételez semmi olyasféle stílustörténeti, stíluskritikai jelentést, mint használati körének korábbi történetében, amikor a képzőművészetből vett eredet és a vizuális és zenei művészeti technikákkal létrehozott alkotásoknak a szövegi létmódúakkal való együttes megnevezésére formált igény fenntartása előtérbe állította az egy bizonyos fajta ábrázolás- és kifejezésmódként való értését is (...) Ilyen körülmények között teljes joggal felvethető, hogy maga a barokk megnevezés is leváltható volna egy olyan terminusra, amely világosabban utal a szövegszerű létmód nyelvi és retorikai feltételei által meghatározott és mindig kommunikációs szituációkban álló verbális-textuális üzenetek kialakítása során felhasznált sajátosságára, s ezáltal kikényszeríti episztemikusan adekvát módszertani elemekből kidolgozott, autonóm vizsgálatát. Meg kell mondanom, egyáltalán nem volnék ellene egy ilyen változtatásnak, ha tudnék bármi érvényesebbet javasolni a barokk terminus használata helyett.” (Uo.)

Jól látható itt, hogy Kecskeméti javaslata egyszerre kerül el két ma is komolyabban fenyegető szakmai veszélyt. Mert egyfelől a *szövegiség* kommunikatív mozgásának rendjében artikulálja tovább egy-egy irodalmi beszéd- vagy megnyilvánulásforma legjellemzőbb jegyeit, másfelől viszont még e kiterjedt vizsgálódás során sem enged teret az irodalomba betolakodó ideológiai megfontolások impulzusainak. Ezzel az irodalmi korszak olyanként képes megőrizni a maga *irodalmi* konstituenseit, hogy integráltsága nem uniformizálja az összetevőit,

de a jelentőset és a perifériálisat egyformán kezelő egalitarizmussal szemben (ld. pl. hogy „sokféle modernség létezik” vagy, hogy „a világirodalom maga is sokféle”) nem is szórja szét, nem is teszi megnevezhetetlenné a korszakot.

Eleget téve végül a teljesítések számszerűsített összefoglalásának: Kecskeméti Gábor 1997-ben védte meg kandidátusi értekezését, 2008 óta az MTA doktora, 2009-ben habilitált. 2009 óta a Miskolci Egyetem professzora, 2013 óta igazgatója az ELKH Irodalomtudományi Intézetének. Az akadémikusok gyűlése, mint a strukturalizmus utáni magyar irodalomtudomány egyik meghatározó képviselőjét 2016-ban választotta az MTA levelező-, 2022-ben pedig rendes tagjává.